

УДК 81'255.4-115(477)І.Франко:[316.7:303.023.22]

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2024-21-12>

Оксана МОЛЬДЕРФ

асистент кафедри міжкультурної комунікації та перекладу, Львівський національний університет імені Івана Франка, вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79053

ORCID: 0009-0008-9654-7882

Бібліографічний опис статті: Мольдерф, О. (2024). «Вільний переклад – це невірний переклад»: про дихотомію вірності і свободи у перекладознавчій концепції І. Франка. *Актуальні питання іноземної філології*, 21, 75–83, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2024-21-12>

**«ВІЛЬНИЙ ПЕРЕКЛАД – ЦЕ НЕВІРНИЙ ПЕРЕКЛАД»: ПРО ДИХОТОМІЮ
ВІРНОСТІ І СВОБОДИ У ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧІЙ КОНЦЕПЦІЇ ІВАНА ФРАНКА**

Метою запропонованої публікації є реконструкція поглядів Івана Франка, видатного українського письменника, перекладача, громадського діяча, науковця, праці якого заклали основи українського перекладознавства, на питання перекладацької вірності і свободи. Теоретико-методологічне підґрунтя дослідження формує концепція теорії соціального простору французького соціолога П'єра Бурдьє, згідно з якою поле має вплив на учасників, які в ньому діють, а поведінка учасників у полі визначається, як і впливом самого поля, так і габітусом, що є певною сукупністю поведінкових і ментальних механізмів, та різними типами капіталів (економічним, соціальним, культурним, символічним), які учасники привносять у це поле. Відповідно до трикомпонентної ієрархічної моделі, яку запропонував П. Бурдьє для літературознавства і яку ефективно екстраполюють на перекладознавчі студії представники соціологічного підходу, досліджено констеляцію літературного і перекладацького поля другої половини ХІХ до перших десятиліть ХХ століття під впливом суспільно-політичних, економічних, культурних чинників, та їх модифікацію. Наукова новизна роботи полягає у тому, що в ній вперше продемонстровано, як загальна домінуюча культура перекладу впливала на еволюціонування Франкових поглядів на вибір стратегії вільного чи вірного перекладу, перекладу чи переробки (переспіву, наслідування) тощо. Крім того, на підставі Франкових експліцитних висловлювань, зібраних із його паратекстів, літературно-критичних та літературно-історичних праць, листування тощо, зроблено узагальнення щодо його розуміння поняття «вірності», «дослівності», «переробки (переспіву, наслідування)» тощо. Також здійснено спробу виокремити критерії, за якими Франко відмежовує переробки (переспіви, наслідування) від власне перекладу. Дослідження завершують висновки про зміну поглядів Івана Франка на зазначену проблематику вірного та вільного перекладу в діахронії під впливом все більшої кристалізації в українському перекладацтві вірного перекладу як єдино прийнятнього.

Ключові слова: Іван Франко, переклад, вірний переклад, вільний переклад, дослівність, переробка.

Oksana MOLDERF

Lecturer at the Department of Intercultural Communication and Translation, Ivan Franko National University of Lviv, 1 Universytetska St, Lviv, Ukraine, 79000

ORCID: 0009-0008-9654-7882

To cite this article: Molderf, O. (2024). “Vilnyi pereklad – tse nevirnyi pereklad”: pro dykhotomiiu vironosti i svobody u perekladoznavchii kontseptsii Ivana Franka [“A free translation is an incorrect translation”: on the dichotomy of fidelity and freedom in Ivan Franko’s translation concept]. *Current Issues of Foreign Philology*, 21, 75–83, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2024-21-12>

**“A FREE TRANSLATION IS AN INCORRECT TRANSLATION”: ON THE DICHOTOMY
OF FIDELITY AND FREEDOM IN IVAN FRANKO’S TRANSLATION CONCEPT**

The aim of this publication is to reconstruct the views of Ivan Franko, a prominent Ukrainian writer, translator, public figure, and scholar whose works laid the foundation of Ukrainian Translation Studies, on the dichotomy between fidelity and freedom in translation. The theoretical and methodological framework of the study is grounded in the theory of social space developed by the French sociologist Pierre Bourdieu. According to Bourdieu’s theory, a field exerts influence on its agents, while their behavior within the field is shaped by the field itself, by their habitus – a set of behavioral and mental mechanisms – and by various forms of capital (economic, social, cultural, and symbolic) that the participants bring into the field. Using Bourdieu’s tripartite hierarchical model, initially proposed for literary studies and effectively extrapolated

to *Translation Studies* by representatives of the social approach, this research examines the constellation of the literary and translational fields from the late 19th century to the early decades of the 20th century. It explores how these fields were shaped and modified by socio-political, economic, and cultural factors. The novelty of the study lies in its demonstration, for the first time, of how the dominant culture of translation influenced the evolution of Franko's views on the choice of strategies, such as free versus faithful translation, and the distinctions between translation and adaptation (rewriting, imitation). Based on Franko's explicit statements gathered from his paratexts, literary-critical and literary-historical works, correspondence, and other sources, the study generalizes his understanding of key concepts such as "fidelity," "literalness," and "adaptation (rewriting, imitation)". Furthermore, it attempts to outline the criteria by which Franko distinguished adaptations (rewriting, imitation) from translations. The research concludes with insights into the diachronic shifts in Franko's views on the issue of free versus faithful translation, shaped by the growing crystallization of faithful translation as the sole standard in Ukrainian Translation Studies.

Key words: Ivan Franko, translation, faithful translation, free translation, literalness, adaptation.

Актуальність проблеми. Іван Франко, поруч із Тарасом Шевченком, належить до тих українських поетів і письменників, дослідження творчого та наукового доробку якого, зважаючи на масив праць, оформилося в окрему галузь українознавчих студій – франкознавство. Втім, попри те, що один лише перелік франкознавчих праць формує цілі томи, досі залишається чимало питань, які потребують вивчення, зміни теоретико-методологічних підходів тощо. Як зазначає дослідник Б. Тихолоз, причиною цьому є не лише «історично зумовлені об'єктивні перешкоди» чи «безпрецедентний титанічний обсяг Франкової творчої спадщини», а й її «проблемно-тематична й методологічна складність, багатожанровість, багатодисциплінарність, врешті, багатомовність» (Тихолоз, 2004, с. 133).

Реконструкція перекладознавчої концепції І. Франка з урахування контексту Франкової доби та доміантної культури перекладу крізь призму соціологічного підходу, який є одним із нових напрямів сучасного перекладознавства, дає, з одного боку, можливість поглянути на спадщину одного з першопрохідців української перекладознавчої науки крізь сучасний теоретико-методологічний апарат, а, з іншого боку, дозволяє обґрунтувати тезу про те, що українська перекладознавча думка має тривалу самостійну історію, спадкоємність традицій, а ідеї, сформульовані у другій половині ХІХ – на початку ХХ століття, знайшли свої відображення у майбутніх чільних напрямках перекладознавчої науки з часу її оформлення у самостійну наукову дисципліну.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Якщо дослідження Франкового письменницького доробку почалося ще фактично з прижиттєвих рецензій на його видання та літературних портретів, яких до смерті І. Франка у 1916 році

назбиралося, за підрахунками Я. Гординського, уже понад тисячу (Гординський, 1935, с. 84), то логічно, що звернення до його перекладознавчих напрацювань починається у той період, коли перекладознавство фактично оформлюється у самостійну наукову дисципліну. Першопрохідцем у цьому напрямку був О. Домбровський зі своєю працею «Іван Франко – теоретик перекладу» (1958), де здійснив спробу виокремити десять перекладацьких принципів І. Франка, втім значними недоліками цієї праці стало те, що узагальнення принципів відбувалося без посилення на конкретні тексти І. Франка, а теоретико-методологічний підхід був продиктований панівною радянською ідеологією. Перевагою праці Ф. Арвата з такою ж назвою, що вийшла у 1969 році, стало те, що її автор вибудовував судження про перекладацькі принципи І. Франка (іх у цій праці – 17), подаючи конкретні приклади з Франкового доробку, хоча висновки і далі вибудовувалися з врахуванням марксистсько-ленінської ідеології.

Вагомий внесок у дослідження концепції перекладу І. Франка, починаючи з 70-х рр. ХХ століття, зробила Р. Зорівчак, яка зосередила увагу на функціональному призначенні перекладу, наголошуючи на обґрунтованій Франком націєтворчій функції.

У новітній період дослідження концепції перекладу І. Франка, поруч із Р. Зорівчак, продовжив М. Зимомря, акцентуючи на ролі перекладної літератури у збагаченні національного літературного простору. О. Тетеріна у своїй дисертації про переклад як наукову проблему (2005) висвітлює значення поглядів І. Франка на роль перекладу для національного літературного процесу, а Т. Шмігер у монографії про історію українського перекладознавства (2009) систематизував підходи до вивчення перекладознавчих ідей Франка, виділивши три

ключові напрями: переклад як націєтворчий чинник, техніка перекладу та перекладознавча критика (Шмігер, 2009, с. 43).

Сучасне переосмислення перекладацьких принципів І. Франка, систематизованих у згаданих працях О. Домбровського і Ф. Арвата, здійснила А. Паславська (2014), верифікувавши до того ж відповідність його теоретичних суджень на практиці на прикладі автоперекладу оповідання «Свинська конституція».

Назagal варто зазначити, що, попри всі напрацювання у згаданому напрямку, досі бракує праць, які фокусуються на перекладознавчій концепції І. Франка в її комплексності, з врахуванням тріади теорія-критика-практика перекладу, які досліджують її соціокультурний контекст або ж детально аналізують окремі принципи та їхню еволюцію, використовуючи як матеріал розмаїту Франкову літературно-критичну, літературно-історичну та епістолярну спадщину.

Мета дослідження. На основі експліцитних висловлювань І. Франка, виокремлених із його передмов, рецензій, літературно-історичних праць, листування тощо, та з врахуванням соціокультурного контексту Франкової доби, розуміння якого допомагає краще збагнути ті чи інші рішення, реконструювати погляди І. Франка на класичну дихотомію вільного і вірного перекладу як глобальні перекладацькі стратегії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теоретико-методологічним підґрунтям для дослідження слугує теорія соціального простору французького соціолога П. Бурдьє, яку в останні роки активно використовують у перекладознавстві для дослідження взаємозв'язку та взаємовпливу літературного і перекладацького поля з агентами цього поля, які мають певний капітал (який може бути економічним, культурним, соціальним та символічним) та габітус, який в перекладознавчому контексті трактують як «матрицю принципів сприйняття, оцінки та дій» (Wolf, 2014, с. 13). Звернення до габітусу дозволяє, за М. Вольф, виявляти причину того, чому перекладач послуговується певними стратегіями, відкидаючи натомість інші, і «розкрити перекладацький продукт як результат інтенсивного процесу «узгодження» (Там само).

Сам П. Бурдьє у праці «Літературне поле» свого часу запропонував ієрархічну модель, яка

дозволяє краще розуміти, як конкретний агент поля зайняв певну позицію в ньому, виходячи з констеляції цього поля, і складається з трьох етапів:

1) «Аналіз позиції літературного поля всередині поля влади, до якого воно належить як мікрокосмос до макрокосмосу» (Bourdieu, 1997, с. 35).

2) «Аналіз внутрішньої структури літературного (і т. д.) поля, – універсуму, який підпорядковується власним законам і трансформаціям; іншими словами, аналіз структури відносин між позиціями індивідів чи інститутів, які ведуть боротьбу за артистичну легітимність» (Там само, с. 36).

3) «Аналіз того, як сформувалися габітуси агентів, що займають ці позиції – тобто аналіз становлення диспозицій, які, будучи продуктом певної соціальної траєкторії і певної позиції в середині літературного (і т. д.) поля, знаходять в цих позиціях більш чи менш сприятливу можливість реалізації» (Там само).

Більш детально засади застосування теорії соціального простору П. Бурдьє у перекладознавстві розкрито у праці авторки цього дослідження «Теорія соціального простору П'єра Бурдьє та її потенціал у дослідженні перекладацької особистості (на прикладі Івана Франка)» (Мольдерф, 2019).

До зовнішніх чинників, які впливали на констеляцію літературного і перекладацького поля Франкової доби (перший етап моделі П. Бурдьє), варто зараховувати: 1) відсутність української державності, а відповідно й інститутів, які б сприяли книгодрукові, розгортали широкі перекладацькі програми тощо; 2) цензуру і заборону українського книгодруку на українських землях Російської імперії і відповідно його перенесення в Галичину та Буковину, які перебували під австро-угорським врядуванням і в яких цензурні обмеження були слабшими; 3) відсутність фінансової підтримки перекладацької справи; 4) специфіку перекладацької публіки, яка складалася з невеликої групи української інтелігенції та широких народних мас, які, відповідно до статистик, які наводять історики, зокрема О. Субтельний, в своїй більшості були неписьменними (Субтельний, 1991, с. 266); 5) невелика кількість перекладачів із достатнім рівнем мовної, фахової підготовки, літературної майстерності, здатних забезпечу-

вати якісний переклад канонічних творів західних літератур українською мовою тощо.

Культуру перекладу (поняття, яке ввів у науковий обіг австрійський перекладознавець Е. Прунч (Prunč, 2012, с. 340), що характеризує внутрішні закони літературного і перекладацького поля (другий етап моделі П. Бурдьє) Франкової доби, можна узагальнено звести до таких ключових рис:

1) Відмінні перекладацькі стратегії (вільний трагедійний переклад) стають інструментом диференціації української літератури в умовах колоніального статусу;

2) Орієнтація на широкі маси населення та потреба «наздогнати» західноєвропейські літератури, заклавши основу для їх сприйняття, спочатку диктує домінування вільного перекладу (спрощена мова, одомашнення, порушення принципу еквілінеарності, переробки) з поступовим зміщенням вектора у бік вірного перекладу, зумовлене підвищенням рівня освіти та грамотності;

3) Мовна дискусія кінця ХІХ століття породжує зміну мови перекладів, зокрема меншим стає вплив діалектизмів, регіоналізмів, натомість тенденційно переклади стають мовно ближчими до мови письменників Наддніпрянщини;

4) Українські перекладачі тієї доби постають носіями культури в широкі народні маси (культуртрегерство), що відповідно часто призводить до жертвування особистими літературними уподобаннями та амбіціями на користь утилітарних цілей (Мольдерф, 2023).

Власне в таких вихідних умовах і відбувалася Франкова перекладацька діяльність та формувалася його перекладознавча концепція. Врахування таких умов у соціологічному перекладознавстві є особливо релевантним, адже, як зазначає американський перекладознавець Л. Венуті, визначати перекладацькі стратегії можна лише, беручи до уваги, те як змінювалася ієрархія цінностей цільової культури (Venuti, 2001, с. 243).

Зважаючи на те, що поняття стратегії у перекладознавчій літературі не має однозначного тлумачення, потрібно окреслити рамки його розуміння для пропонованої праці. Відповідно вважаємо за доцільне послуговуватися дефініцією фінського перекладознавця І. Тамб'є, який, беручи за основу військове трактування

стратегії, визначає її як «сплановану, чітко сформульовану, цілеспрямовану процедуру або програму дій, прийнятну для досягнення певної мети» (Енциклопедія перекладознавства, 2020, с. 311). Він також пропонує виокремлювати глобальні стратегії, вибір яких диктують зовнішні фактори і які реалізуються на культурно-соціологічному рівні, та локальні стратегії, які зумовлені операційними потребами і стосуються текстово-когнітивного рівня (Там само, с. 315–316).

Серед глобальних стратегій, на яких фокусується І. Франко, можна виокремити такі: доцільність перекладати чи не перекладати певний твір; одомашнення та очуження; вільний та вірний переклад. Власне останню дихотомію і буде розглянуто далі в рамках пропонованого дослідження.

У 1894 році, готуючи рецензію на польські переклади творів В. Шекспіра, Іван Франко в ретроспективному аналізі розвитку перекладацького поля наголошує на зміні критеріїв оцінки перекладів, зазначаючи, зокрема, що сучасне йому покоління, у порівнянні з 70-ми рр. ХІХ століття, вимагало більшої точності та адекватності в передачі думок і зворотів оригіналу, не підтримуючи довільні зміни в оригіналі (Франко, 1986а, с. 173–174). Варто припускати, що таке спостереження стосувалося не лише польського, але й українського перекладацького поля, де вірність оригіналу поступово стала центральним критерієм якості перекладу.

Є доцільність вважати, що підсумком Франкового теоретичного осмислення дихотомії «вірний – вільний переклад» можна трактувати його рукописну примітку 1914 року до німецького перекладу власної поезії, адресовану перекладачеві А. Атласу: «Вільний переклад – це не вірний переклад. Треба намагатися перекладати так вірно, як тільки це можливо». («Freie Übertragung ist ungetreue Übertragung. Man muss es immer wagen, so treu wie möglich zu übertragen») (Горак, 2014, с. 310).

І. Франко у своїй перекладознавчій концепції зазвичай розділяє поняття «перекладу» і «переробки (переспіву, наслідування)». Так, видаючи у 1883 р. праці О. Шухевича, він зазначив: «Переводи і наслідування, заміщені в тій книжці, – пам'ятка життя і праці чоловіка, майже зовсім незнамого в нашій літературі, а прецінь заслуговуючого, безперечно,

на признання» (Франко, 1980, с. 254). Подібно «Антигону» Софокла у перекладі П. Ніщинського він називає не «перекладом, але вільною переробкою» (Франко, 1981b, с. 252), так само згадані у праці «Апокрифи і легенди з українських рукописів» угорські пасії є для нього «не перекладами, але свобідними переробками» (Франко, 1983, с. 115). Поодиноким прикладом змішування понять можна вважати статтю «Українсько-руська (малоруська) література», де зазначено, що М. Осипов «переробив» трагестію «Енеїди» Блюмауера, а далі по тексті І. Франко пише, що «оцю то «Енеїду» М. Осипова, перекладену з німецької мови, взяв собі Котляревський за основу» (Франко, 1984, с. 82). Щоправда, варто зазначити, що така непослідовність може бути властива не так самому Франкові, як чеському перекладачеві, адже український переклад, розміщений у 50-томному виданні (1976–1986), є не оригіналом, а здійснений з чеського перекладу, в якому ці поняття змішані.

Для І. Франка вірність проєктується і на зміст, і на форму. Перекладаючи поезії Г. Гейне українською мовою, він за власними словами, «дбав про те, щоби передати якомога вірно не тільки думку, але також форму, тон, розмір первотвору» (Франко, 1978с, с. 466), а, коментуючи переклади поезій Т. Шевченка німецькою мовою зазначав, що «вповні вірно передати і зміст, і форму Шевченкових віршів» (Франко, 1982, с. 189) неможливо. Іноді, щоправда, І. Франко вкладає у це поняття лише зміст. Прикладом може слугувати лист І. Франка до І. Белея, де він негативно відгукується про формальні аспекти перекладу В. Шекспіра М. Старицького, зокрема, «рими кепські, акценти варварські», і при цьому зазначає, що за браком ґрунтовних знань англійської мови, не може «сконтролювати вірності» (Франко, 1986а, с. 344).

Часто вживаним у Франкових текстах є поняття «дослівності», яке він використовує у відмінному від сучасного трактування (як синонім буквализму) значенні. Ще О. Домбровський помітив, що для І. Франка дослівність – це «вірний, або точний переклад і то тільки у відношенні до змісту» (Домбровський, 1958, с. 316). Це підтверджують численні висловлювання І. Франка, зокрема в передмові до «Абу-Касимових капців» він пише: «Арабський текст тут не передано дослівно, а лише

коротеньким витягом [...]» (Франко, 1976b, с. 299), а, описуючи власну працю над перекладом пісні про Гільтбранта і Гадубранта, він зазначив, що подав «її текст у оригіналі з дослівним перекладом на нову німецьку мову під кожним рядком і віршованим перекладі на нашу мову, по змозі близьким до оригіналу» (Франко, 2008, с. 418).

Центральним ядром перекладу для І. Франка є змістова вірність, що підтверджує його друга передмова до перекладу «Фауста» Й. В. Гете: «Я старався переводити «Фавста» вірно, оскільки мож дослівно, подавати кожду думку автора по змозі в такій самій формі, як сам автор, – наскільки се було згідне з духом нашої мови» (Франко, 1978, с. 180). Ще одним підтвердженням такої тези є його ретроспектива до перекладів із Данте: «дбаючи про якнайточніше і найповніше передання думок і висловів поета», він «не скрізь додержував ані розміру поодиноких віршів, ані правильного числа рядків» (Франко, 1978с, с. 72).

Попри те, що для І. Франка поняття «перекладу» і «переробки (переспіву, наслідування)» однозначно не синоніми, і переклад не є родовим поняттям щодо переспівів, наслідувань і переробок у його перекладознавчій концепції, все ж складно зрозуміти, коли для І. Франка переклад, попри фундаментальні зміни, є вільним і не переходить у категорію переробок. Єдина експліцитно сформульована ознака, за якою І. Франко інтерпретує переклад все ще як «вільний», а не як переробку (за відсутності, звісно, накладання інших ознак), – це зміна віршованого розміру. Так, попри те, що М. Старицький використав для передачі українською мовою «Чатів» А. Міцкевича «трохи відмінн[ий] розмір», для Франка ця українська інтерпретація все ще є перекладом (Франко, 1978а, с. 308).

Втім, якщо виходити від протилежного, то ознак, за якими І. Франко ідентифікує результат передачі оригіналу цільового тексту як переробку (переспів, наслідування), є більше. Серед них можна виокремити такі:

1) зміна сюжетної канви певних текстів (наприклад, заміна кінцівки);

2) наповнення наявної рамки (у формі легенди, притчі, бувальщини) новим змістом з національною складовою (прикладом можна вважати легенду про Лиса, на яку І. Франко

«накла[в] наші руські кольори» (Франко, 1976b, с. 67);

3) заміна прози віршами («Дон-Кіхот» М. Сервантеса у Франковій інтерпретації) або навпаки (як приклад І. Франко наводить прозову інтерпретацію «Приборканой гострухи» В. Шекспіра Ю. Федьковича);

4) скорочення або розширення певних частин тексту (приклад – поема «Цар і аскет», де І. Франко дозволяв собі «декуди коротити, інде знов ширше малювати деякі сцени і ситуації» (Франко, 1976a, с. 484);

5) надання цільовому тексту іншої тональності, зокрема гумористичної (приклад – німецькомовна праця Ф. Крауса про казки та легенди слов'ян (Франко, 1980, с. 287));

6) перенесення дії в іншу часову епоху або в інший географічно-культурний простір (приклад – «Приборкання гострухи» В. Шекспіра в інтерпретації Ю. Федьковича, де події відбуваються «у [...] улюблен[их] гуцульськ[их] гор[ах]» (Франко, 1981с, с. 179));

Назагал Франкове ставлення до переробок, переспівів і наслідувань було доволі амбівалентним, адже у його доробку можна знайти як негативні відгуки про такі явища (власна переробка «Дон-Кіхота» М. Сервантеса (Франко, 1986b, с. 328), надмірно перелицьовані драми на сценах українського (руського) театру в Галичині (Франко, 1980, с. 368), переспів «Іліади» С. Руданського (хоч і не завжди послідовно) тощо), так і схвальні відгуки на переробки (переспіви, наслідування) («Антигона» Софокла П. Ніщинського (Там само, с. 376), «Пані Твардовська» А. Міцкевича П. Гулака-Артемовського (Там само, с. 385–386).

Те, що для І. Франка вільний і вірний переклад є не ізольованими феноменами, а можуть поєднуватися в межах одного твору, засвідчують його власні спогади про роботу над «Скарбничкою» Бонерія: «Декуди, я, приміром, у неримованій часті оповідання про Папірія дав майже дослівний переклад Бонерового; деякі мої переробки з потреби самої теми та без моралізації вийшли коротші від Бонерових, але переважно вони довші» (Франко, 1978с, с. 36–37). Подібно він підходить і до

перекладу «Фауста» Й. В. Гете, де за власними словами, хоч і зацентрував увагу на вірність, втім вдавався до вільного перекладу там, «де в оригіналі стихи різноритмові або де таке відступлення потрібне було для вірнішого» (Там само, с. 179–180).

Очевидним є те, що стратегію може диктувати і сам жанр або тип тексту. Сам І. Франко демонструє це на прикладі сакральних книг, які, за його спостереженням, «перекладали по-рабському, слово в слово», та апокрифів, які не маючи «німбу святості» містили чимало зразків вільного перекладу, переробки тощо (Франко, 1981b, с. 247).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Варто зазначити, що суспільно-політичні, економічні і культурні чинники позначилися на констеляції перекладацького поля Франкової доби, що не могло не відобразитися на Франковій концепції перекладу. У зазначену добу українська література саме завершувала перехід від переробок (переспівів, наслідувань) першої половини ХІХ століття, які слугували диференційним критерієм в умовах колоніального статусу, до власне перекладу. Тож назагал, не тільки толеруючи як критик якісні, креативні переробки (перекази, наслідування) творів художньої літератури, а й самостійно практикуючи таку форму передавання українській читацькій публіці, які однозначно збагатили національну літературу і заклали основи для сприйняття літератури інших народів і культур, І. Франко все ж сформувався як прихильник вірного перекладу, що висловив в одній із цитат пізнього періоду своєї перекладацької діяльності та діяльності як перекладацького критика і редактора.

Перспективними напрямками дослідження варто вважати фокусування як на питаннях інших стратегій перекладу (перекладати / не перекладати, очуження / одомашнення), так і на ширших питаннях перекладознавчої концепції І. Франка, до яких належать кваліфікація перекладача, функції перекладу, його цільова аудиторія, а також на мікрорівні з фокусом на перекладацькі труднощі, змістові і формальні трансформації та окремі мовні феномени.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Bourdieu P. Das literarische Feld. Die drei Vorgehensweisen. *Streifzüge durch das literarische Feld* / Pinto L, Schultheis F. (Hg.). Konstanz, 1997. S. 33–36.
2. Molderf O. Iwan Franko und die ukrainische Translationskultur in der zweiten Hälfte des 19. und zu Beginn des 20. Jahrhunderts. *Brüche und Kontinuitäten: Aktuelle Themen der Ukrainischen Germanistik nach Februar 2022* : Open-Access-Tagungsdokumentation eines Symposiums im Rahmen der Themenwoche „Krieg in der Ukraine – Perspektiven der Wissenschaft“ / L. Bezugla, A. Ketzer-Nöltge, D. Spaniel-Weise etc. (Hrsg.). 2023. S. 156–162.
3. Prunč E. Entwicklungslinien der Translationswissenschaft : 3. erweiterte und verbesserte Auflage. Berlin, 2012. 524 S.
4. Venuti L. Strategies of Translation. *Routledge Encyclopedia of Translation Studies* / M. Backer (ed). London ; New York, 2001. P. 240–244.
5. Wolf M. The Sociology of Translation and Its Activist Turn. *The Sociological Turn in Translation and Interpreting Studies*. Amsterdam ; Philadelphia, 2014. P. 7–21.
6. Арват Ф. Іван Франко – теоретик перекладу : лекції із спецкурсу «З історії українського перекладу». Чернівці, 1969. 36 с.
7. Горак Р. Невідомий переклад і невідомі листи Адольфа Атласа до Івана Франка. *Українське літературознавство*. 2014. Вип. 78. С. 306–316.
8. Гординський Я. Сучасне франкознавство (1916–1932). *Записки Наукового товариства імені Шевченка*. Львів, 1935. Т. 153. С. 83–97.
9. Домбровський О. Іван Франко – теоретик перекладу. *Іван Франко: Статті і матеріали*. Львів, 1958. 36. 6. С. 306–330.
10. Енциклопедія перекладознавства : у 4 т. Т. 1: пер. з англ. / за ред. Івз Гамбієра та Люка ван Дорслара ; за заг. ред. О. Кальниченка та Л. Черноватого. Вінниця : Нова Книга, 2020. 552 с.
11. Зимомря М. Перекладацький світ Івана Франка: дискурс культурологічної стратегії. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2013. Вип. 58. С. 219–231.
12. Мольдерф О. Теорія соціального простору П'єра Бурдьє та її потенціал у дослідженні перекладацької особистості (на прикладі Івана Франка). *Стиль і переклад* : збірник наукових праць. 2019. Вип. 1(6). С. 55–65.
13. Паславська А. Поліфонія творів та німецькомовних перекладів Івана Франка. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2019. Вип. 70. С. 397–408.
14. Роксолана Зорівчак: Біобібліографічний покажчик. 2004–2011 / Уклад. Г. Домбровська, О. Пилипчук, У. Романюк ; авт. передм. А. Содомора. Львів, 2011. 368 с.
15. Субтельний О. Україна: історія. Київ, 1991. 512 с.
16. Тетеріна О. Переклад як наукова проблема в українській літературно-критичній думці ХІХ – початку ХХ ст. (компаративний дискурс) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.05. Київ, 2004. 20 с.
17. Тихолоз Б. Віденська наукова одіссея Івана Франка у візії Ярослава Лопушанського. *Віденська Франкіана: студії, докторат, академічне середовище Івана Франка у Віденському університеті (1892–1893)* / Я. Лопушанський. Дрогобич – Львів – Відень. 2024. С. 133–138.
18. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. / [Редкол.: Є.П. Кирилюк (голова) та ін.]. Київ, 1976. Т. 1: Поезія. 502 с.
19. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. / [Редкол.: Є.П. Кирилюк (голова) та ін.]. Київ, 1976. Т. 4: Поезія. 471 с.
20. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. / [Редкол.: Є.П. Кирилюк (голова) та ін.]. Київ, 1978. Т. 11: Поетичні переклади та переспіви. 527 с.
21. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. / [Редкол.: Є.П. Кирилюк (голова) та ін.]. Київ, 1978. Т. 12: Поетичні переклади та переспіви. 727 с.
22. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. / [Редкол.: Є.П. Кирилюк (голова) та ін.]. Київ, 1978. Т. 13: Поетичні переклади та переспіви. 663 с.
23. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. / [Редкол.: Є.П. Кирилюк (голова) та ін.]. Київ, 1980. Т. 26: Літературно-критичні праці (1876–1885). 462 с.
24. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. / [Редкол.: Є.П. Кирилюк (голова) та ін.]. Київ, 1981. Т. 29: Літературно-критичні праці (1893–1895). 663 с.
25. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. / [Редкол.: Є.П. Кирилюк (голова) та ін.]. Київ, 1981. Т. 30: Літературно-критичні праці (1895–1897). 720 с.
26. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. / [Редкол.: Є.П. Кирилюк (голова) та ін.]. Київ, 1981. Т. 32: Літературно-критичні праці (1899–1901). 518 с.
27. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. / [Редкол.: Є.П. Кирилюк (голова) та ін.]. Київ, 1982. Т. 35: Літературно-критичні праці (1903–1905). 511 с.

28. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. / [Редкол.: Є.П. Кирилюк (голова) та ін.]. Київ, 1983. Т. 38: Літературно-критичні праці (1896–1911). 619 с.
29. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. / [Редкол.: Є.П. Кирилюк (голова) та ін.]. Київ, 1984. Т. 41: Літературно-критичні праці (1890–1910). 683 с.
30. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. / [Редкол.: Є.П. Кирилюк (голова) та ін.]. Київ, 1986. Т. 48: Листи (1874–1885). 767 с.
31. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. / [Редкол.: Є.П. Кирилюк (голова) та ін.]. Київ, 1986. Т. 49: Листи (1886–1894). 810 с.
32. Франко І. Додаткові томи до Зібрання творів у п'ятдесяти томах / [Редкол.: М. Г. Жулинський (голова) та ін.]. Київ, 2008. Т. 52: Оригінальні та перекладні поетичні твори. 1040 с.
33. Шмігер Т. Історія українського перекладознавства ХХ сторіччя. Київ : Смолоскип, 2009. 342 с.

REFERENCES:

1. Bourdieu, P. (1997). Das literarische Feld. Die drei Vorgehensweisen [The Literary Field. The Three Approaches]. In L. Pinto & F. Schultheis (Eds.). *Streifzüge durch das literarische Feld* (pp. 33–36). Konstanz: UVK. [in German].
2. Molderf, O. (2023). Iwan Franko und die ukrainische Translationskultur in der zweiten Hälfte des 19. und zu Beginn des 20. Jahrhunderts [Ivan Franko and Ukrainian Translation Culture in the Second Half of the 19th and Early 20th Century]. In L. Bezugla, A. Ketzer-Nöltge, & D. Spaniel-Weise (Hrsg.). *Brüche und Kontinuitäten: Aktuelle Themen der Ukrainischen Germanistik nach Februar 2022: Open-Access-Tagungsdokumentation eines Symposiums im Rahmen der Themenwoche „Krieg in der Ukraine – Perspektiven der Wissenschaft“* (S. 156–162). [in German].
3. Prunč, E. (2012). Entwicklungslinien der Translationswissenschaft: 3. erweiterte und verbesserte Auflage [Development Lines in Translation Studies: 3rd expanded and improved edition]. Berlin: Frank & Timme.
4. Venuti, L. (2001). Strategies of Translation. In M. Baker (Ed.). *Routledge Encyclopedia of Translation Studies* (pp. 240–244). London & New York: Routledge.
5. Wolf, M. (2014). The Sociology of Translation and Its Activist Turn. In M. Wolf & A. Fukari (Eds.). *The Sociological Turn in Translation and Interpreting Studies* (pp. 7–21). Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.
6. Arvat, F. (1969). *Ivan Franko – teoretyk perekladu : leksii iz spetskursu “Z istorii ukrainskoho perekladu”* [Ivan Franko – Translation Theorist: Lectures of the Special Course “On the History of Ukrainian Translation”]. Chernivtsi. [in Ukrainian].
7. Horak, R. (2014). Nevidomyi pereklad i nevidomi lysty Adolfa Atlasa do Ivana Franka [Unknown Translation and Unknown Letters of Adolf Atlas to Ivan Franko]. *Ukrainske Literaturoznavstvo*, 78, 306–316. [in Ukrainian].
8. Hordynskiy, Ya. (1935). Suchasne frankoznavstvo (1916–1932) [Contemporary Franko Studies (1916–1932)]. *Zapysky Naukovoho Tovarystva imeni Shevchenka*, 153, 83–97. [in Ukrainian].
9. Dombrovskiy, O. (1958). Ivan Franko – teoretyk perekladu [Ivan Franko – Translation Theorist]. In *Ivan Franko: Stati i materialy*, 6, 306–330. Lviv. [in Ukrainian].
10. Kalnychenko O. & L. Chernovaty (Eds.) (2020). *Encyklopediia perekladoznavstva: u 4 t. (T. 1)* [Encyclopedia of Translation Studies: In 4 Volumes (Vol. 1)]. Vinnytsia: Nova Knyha. [in Ukrainian].
11. Zymomria, M. (2013). Perekladatskyi svit Ivana Franka: Dyskurs kulturolohichnoi stratehii [Ivan Franko's Translational World: A Discourse of Cultural Strategy]. *Visnyk Lvivskoho Universytetu. Seriya Filolohichna*, 58, 219–231. [in Ukrainian].
12. Molderf, O. (2019). Teoriia sotsialnoho prostoru P'era Burdie ta yii potentsial u doslidzhenni perekladatskoi osobystosti (na prykladi Ivana Franka) [Pierre Bourdieu's Theory of Social Space and Its Potential in Studying Translational Personality (On the Example of Ivan Franko)]. *Styl i Pereklad: Zbirnyk Naukovykh Prats*, 1(6), 55–65. [in Ukrainian].
13. Pslavska, A. (2019). Polifoniia tvoriv ta nimetskomovnykh perekladiv Ivana Franka [Polyphony of Works and German-Language Translations of Ivan Franko]. *Visnyk Lvivskoho Universytetu. Seriya Filolohichna*, 70, 397–408. [in Ukrainian].
14. *Roksolana Zorivchak: Biobibliohrafichnyi pokazhchyk. 2004–2011* [Roksolana Zorivchak: A Bio-Bibliographic Index. 2004–2011]. (2011). Lviv: Compiled by H. Dombrovska, O. Pylypchuk, & U. Romaniuk; Introduction by A. Sodomora. [in Ukrainian].
15. Subtelnyi, O. (1991). Ukraina: istoriia [Ukraine: A History]. Kyiv. [in Ukrainian].
16. Teterina, O. (2004). Pereklad yak naukova problema v ukrainskii literaturno-krytychnii dumtsi XIX – pochatku XX st. (komparatyvnyi dyskurs) [Translation as a Scientific Problem in Ukrainian Literary-Critical Works of the 19th – Early 20th Century (Comparative Discourse)] (Author's Abstract of a Candidate Dissertation). Kyiv. [in Ukrainian].
17. Tykholoz, B. (2024). Videnska naukova odisseia Ivana Franka u vizii Yaroslava Lopushanskoho [Ivan Franko's Viennese Scientific Odyssey in Yaroslav Lopushanskys Vision]. In Y. Lopushansky, *Videnska Frankiana: Studii, Doktorat*,

Akademichne Seredovyshche Ivana Franka u Videnskomu Universyteti (1892–1893) (pp. 133–138). Drohobych – Lviv – Vienna. [in Ukrainian].

18. Franko, I. (1976). *Zibrannia tvoriv: u 50 t. T. 1: Poeziia* [Collected Works: In 50 Volumes. Vol. 1: Poetry]. Kyiv. [in Ukrainian].

19. Franko, I. (1976). *Zibrannia tvoriv: u 50 t. T. 4: Poeziia* [Collected Works: In 50 Volumes. Vol. 4: Poetry]. Kyiv. [in Ukrainian].

20. Franko, I. (1978). *Zibrannia tvoriv: u 50 t. T. 11: Poetychni pereklady ta perespivy* [Collected Works: In 50 Volumes. Vol. 11: Poetic Translations and Rewritings]. Kyiv. [in Ukrainian].

21. Franko, I. (1978). *Zibrannia tvoriv: u 50 t. T. 12: Poetychni pereklady ta perespivy* [Collected Works: In 50 Volumes. Vol. 12: Poetic Translations and Rewritings]. Kyiv. [in Ukrainian].

22. Franko, I. (1978). *Zibrannia tvoriv: u 50 t. T. 13: Poetychni pereklady ta perespivy* [Collected Works: In 50 Volumes. Vol. 13: Poetic Translations and Rewritings]. Kyiv. [in Ukrainian].

23. Franko, I. (1980). *Zibrannia tvoriv: u 50 t. T. 26: Literaturno-krytychni pratsi (1876–1885)* [Collected Works: In 50 Volumes. Vol. 26: Literary-Critical Works (1876–1885)]. Kyiv. [in Ukrainian].

24. Franko, I. (1981). *Zibrannia tvoriv: u 50 t. T. 29: Literaturno-krytychni pratsi (1893–1895)* [Collected Works: In 50 Volumes. Vol. 29: Literary-Critical Works (1893–1895)]. Kyiv. [in Ukrainian].

25. Franko, I. (1981). *Zibrannia tvoriv: u 50 t. T. 30: Literaturno-krytychni pratsi (1895–1897)* [Collected Works: In 50 Volumes. Vol. 30: Literary-Critical Works (1895–1897)]. Kyiv. [in Ukrainian].

26. Franko, I. (1981). *Zibrannia tvoriv: u 50 t. T. 32: Literaturno-krytychni pratsi (1899–1901)* [Collected Works: In 50 Volumes. Vol. 32: Literary-Critical Works (1899–1901)]. Kyiv. [in Ukrainian].

27. Franko, I. (1982). *Zibrannia tvoriv: u 50 t. T. 35: Literaturno-krytychni pratsi (1903–1905)* [Collected Works: In 50 Volumes. Vol. 35: Literary-Critical Works (1903–1905)]. Kyiv. [in Ukrainian].

28. Franko, I. (1983). *Zibrannia tvoriv: u 50 t. T. 38: Literaturno-krytychni pratsi (1896–1911)* [Collected Works: In 50 Volumes. Vol. 38: Literary-Critical Works (1896–1911)]. Kyiv. [in Ukrainian].

29. Franko, I. (1984). *Zibrannia tvoriv: u 50 t. T. 41: Literaturno-krytychni pratsi (1890–1910)* [Collected Works: In 50 Volumes. Vol. 41: Literary-Critical Works (1890–1910)]. Kyiv. [in Ukrainian].

30. Franko, I. (1986). *Zibrannia tvoriv: u 50 t. T. 48: Lysty (1874–1885)* [Collected Works: In 50 Volumes. Vol. 48: Letters (1874–1885)]. Kyiv. [in Ukrainian].

31. Franko, I. (1986). *Zibrannia tvoriv: u 50 t. T. 49: Lysty (1886–1894)* [Collected Works: In 50 Volumes. Vol. 49: Letters (1886–1894)]. Kyiv. [in Ukrainian].

32. Franko, I. (2008). *Dodatkovy tomy do Zibrannia tvoriv u p'iatdesiaty tomakh. T. 52: Oryhinalni ta perekladni poetychni tvory* [Supplementary Volumes to the Collected Works in Fifty Volumes. Vol. 52: Original and Translated Poetic Works]. Kyiv. [in Ukrainian].

33. Shmiher, T. (2009). *Istoriia ukrainskoho perekladoznavstva XX storichchia* [History of Ukrainian Translation Studies of the 20th Century]. Kyiv: Smoloskyp. [in Ukrainian].